

ONDER DE PARAMARIBOOM

Eerder verschenen van Johan Fretz

Fretz 2025

Hart voor kunst

Johan Fretz

*Onder de
paramariboorn*

Roman

Lebowski Publishers, Amsterdam 2019

Eerste druk, januari 2018

Tweede druk, maart 2018

Derde druk, februari 2019

© Johan Fretz, 2018

© Lebowski Publishers, Amsterdam 2018

Omslagontwerp: Studio Jan de Boer, Amsterdam

Omslagbeeld: © Paul Bucknall @ Arcangel Images

Foto auteur: © Sanja Marušić

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 4943 7

ISBN 978 90 488 2065 8 (e-book)

NUR 301

www.lebowskipublishers.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Virginia: ‘*Waka nanga koni.*’

Johannes: ‘Wat betekent dat?’

Virginia: ‘Letterlijk: loop met wijsheid.’

Johannes: ‘En figuurlijk?’

Virginia: ‘Houd je hoofd erbij. Zoiets.’

Proloog

Wanneer de volwassenen naar me keken, met de wrange bewondering voor iets wat ze zelf waren kwijtgeraakt, vroegen ze: ‘Waar kom je vandaan?’

‘Dordrecht!’ zei ik dan.

Aan de manier waarop ze me vervolgens uitdrukkelingsloos aanstarden, begreep ik dat dit niet het goede antwoord was.

‘Of zoals papa zegt: hoe dichter bij Dordt, hoe rotter het wordt.’

Ik lachte hard. Nog altijd niet het goede antwoord. Ze glimlachten en zeiden: ‘Maar waar kom je *echt* vandaan?’

Ik begreep niet wat ze bedoelden. Dachten ze soms dat ik loog? Moest ik maar wat uit mijn duim zuigen? Mijn vader had me wel eens verteld dat ik uit de buik van mijn moeder kwam, maar dat leek me een leugen. De buik van mama, daar was ik veel te groot voor. Ik trok mijn wenkbrauwen, die toen al enorm waren, in een diepe frons en keek de volwassenen aan.

‘Ik kom uit... de buik van mama.’ Hun gezichten klaarden op.

‘Ah,’ zeiden ze, ‘en waar komt mama dan vandaan? En papa?’

Waarom hadden ze dit niet gewoon meteen gevraagd?

‘Papa komt uit Den Haag en mama komt uit de paramariboorn, dat is een boom aan de andere kant van de zee en in die boom groeien zwarte mensen zoals mama en Ruud Gullit.’

Ik begreep nooit waarom ze zo hard moesten lachen, want ik sprak gewoon de waarheid. Tijden – maanden of jaren, dat verscheidende ik nog niet – heb ik me afgevraagd hoe die paramariboorn eruit zou zien. Eerst maakte ik me een voorstelling van de stam, de

takken, de bladeren, de geuren – ‘Waar zou de boom naar ruiken? Naar kokos misschien of anders naar roti?’ –, en later, toen ik eenmaal oud genoeg was om te begrijpen waarom de volwassenen om mijn antwoord hadden moeten lachen, werd de boom een stad, een land waarvan ik slechts vage contouren zag in mijn hoofd. Ik wilde er verder niks meer van weten.

Zei ik ‘oud genoeg?’ Misschien was ik helemaal niet oud genoeg om het te begrijpen. Misschien verloor ik mijn kinderlijke verbeeldingskracht wel omdat er nu eenmaal andere zaken waren die belangrijker werden, zoals: overleven. Misschien haatte ik mijn moeder wel zo omdat ze gek geworden was, dat ik met dat hele kloteland van haar verder ook niks meer te maken wilde hebben. Ik ontwikkelde een felle afkeer van alles wat met mijn halve oorsprong te maken had. Alleen al van hoe mijn moeder sprak, kon ik in woede ontvlammen. Ze sprak alsof ze zong, articuleerde overdreven, alsof haar toehoorders slechthorend waren – en ze legde klemtonen verkeerd.

‘Johannes zit op tafeltENNISSEN,’ zei ze dan, of: ‘Het is morgen OUD en nieuw!’ Wanneer ze echt Surinaams sprak, Sranantongo, riep ik dat ze moest ophouden.

‘Je bent *weri ede!*’ zei ze.

‘Waarom zeg je niet gewoon dat ik vervelend ben?’ antwoordde ik. ‘We wonen in Nederland en we praten hier Nederlands!’

Ik zei dingen tegen mijn moeder waarmee ik een licht fascistisch publiek eenvoudig in extase had kunnen brengen. En ik had het niet eens door, omdat ik alleen maar bezig was om mijn hoofd boven water te houden. Mijn naam was Johannes. Ik woonde in achterbuurten van een stad waarin het goed was om Johannes te heten. Het was een onschuldige naam: rond, zacht en gevaarloos. Een naam die ik graag uitsprak, omdat ik er iets heel belangrijks mee vertelde aan de witte buurtbewoners: ‘Ik ben niet een van de anderen, ik ben een van jullie.’ Het uitspreken van mijn naam was de sleutel tot ontwapening. Het werkte eigenlijk altijd. Ze geloofden

me. Zelden gaf iemand mij ooit te kennen dat ik geen Nederlander was, en op den duur vergat ik zelfs helemaal dat ik ook ander bloed had.

Maar soms, als er niemand anders thuis was, liep ik de slaapkamer van mijn ouders in en keek ik naar de vergeelde foto die mijn moeder aan de wandspiegel had vastgemaakt. Door die foto wist ik heel zeker dat mijn grootvader, die al gestorven was lang voordat ik op de wereld kwam, een echte zwarte man was geweest, een neger, al mocht ik dat nooit zeggen van mijn moeder en van sommigen mag ik het ook nu niet zeggen, niet eens om uit te leggen dat ik het toen zei. Blijkbaar kom ik niet uit een boom, maar uit een mijnenveld. Maar het was zo: mijn grootvader was een zwarte man, een knappe, lange creool, André Emiel Gilbert Brouwn, met o, u, w. Op de foto droeg hij een beige linnen pak en een grijze hoed. Hij keek naar de vrouw die tegenover hem stond, mijn grootmoeder Erna Tjen-A-Tak. Twee jonge verliefden, stil hangend in de tijd. De laatste tijd bestudeer ik dat beeld grondig en dan vooral opa Miel, zoekend naar gelaatstrekken waarin ik mezelf herken. Ik probeer via die ene foto in zijn hoofd te kruipen, zodat ik kan rondzwemmen in zijn gedachten, ze in me op kan nemen en zal ontdekken dat wij, hij en ik, uit hetzelfde hout zijn gesneden. Dat moet haast wel: van alle vier mijn grootouders zijn het opa Miels genen die mij het krachtigst hebben bereikt, die zich het nadrukkelijkst laten gelden in de versmelting van alle rassen en soorten bloed die in mijn lichaam zitten. Sinds ik zijn gedichten heb ontdekt, raak ik daar alsmear meer van overtuigd. Maar ik loop op de zaken vooruit. Laten we beginnen bij het begin.

Dag 0

Dus, landing

Dus, ik land in Paramaribo. Het heeft negenentwintig jaar geduurd, voordat ik hiernaartoe ben gekomen, en tot voor kort was de reden heel simpel: ik had hier niks te zoeken. Ik was gemengd, half, gewoon Hollands dus en dat wilde ik ook zijn. Toch zegt de zwarte piloot die bij de uitgang van het vliegtuig staat: ‘Welkom thuis, jongen.’

Ik verbeter hem niet, knik en loop de trap af. Vreemd eigenlijk: volgens mij heb ik nooit eerder in mijn leven een zwarte piloot gezien. Mijn voeten raken de grond. *That's one small step for a man* en... Verder niks natuurlijk, dit is alleen in mijn hoofd zoiets als de maanlanding. Het is alsof alle geluiden in de hitte zijn gesmolten, zo stil is het. De donkere, heldere hemel hangt als een klamboe over ons heen. Ik zet nog een paar stappen, wil meteen van alles voelen, vooral dat ik hier vandaan kom, maar voel alleen dat ik wil voelen dat ik hier vandaan kom.

De andere passagiers lopen voor me uit, over de landingsbaan naar de aankomsthal. Ze praten, maar hun stemmen zijn weggevallen. Ik ben als laatste uitgestapt. De haast om het toestel te verlaten, juist wanneer het weer veilig aan de grond staat, heb ik nooit begrepen. Ik wacht altijd zo lang mogelijk. Op deze vlucht zaten opvallend veel gelijkgestemden, die bleven zitten tot het echt niet langer kon. Ik moest denken aan een Surinaamse vriend die me eens uitlachte toen ik hem in paniek belde omdat ik vijf minuten later zou zijn. Hij riep: ‘Hou op met me en zet die witman in jezelf uit!’

Boven aan de trap staat de piloot nog altijd in dezelfde plechtige houding: zijn armen op de rug, zijn nek uitgestrekt, zijn hoofd bijna

in de wolken, als een giraffe. Misschien blijft hij in zijn rol tot we uit zicht zijn verdwenen of komt straks uit een geheim compartiment nog een Egyptische koningin naar buiten.

Blijkbaar beteugelt de hitte niet alleen onze stemmen, maar ook onze lichamen: de aankomsthal wil maar niet dichterbij komen. Ik kijk naar de anderen. De ánderen. Het zal de tijd zijn waarin ik leef, hoe die tijd de dingen kleurt. Al deze mensen: ik zie nomaden, die net uit de zee zijn gekropen, zwaar en traag door het water dat zich in hun kleren heeft gezogen, verdwaasd nog door de barre overtocht. En bovenal zie ik Surinamers, haast alleen maar Surinamers.

Zodra ik de aankomsthal betreed, krijgen de mensen hun stemmen terug. De airco staat op spaarstand.

‘Zo, laat me Muriel bellen,’ zegt een vrouw voor me, vooral tegen zichzelf.

‘Nu al?’ zegt de jongen naast haar. ‘Wacht even, mam.’

‘Schat, laat me Muriel bellen anders gaat ze pas vrijdag beginnen hierheen te komen.’

Het zou in deze hal net zo goed 1990 kunnen zijn, of 1970, of 1930. De kleuren van de vloer, de muren en pilaren: vergane glorie uit een onbestemd tijdperk. Er zijn twee rijen, een voor toeristen, zoals ik, en een voor inwoners van Suriname. De thuisrij is een stuk korter en er hangt een bordje boven met de tekst INGEZETENEN. Ik mompel het een paar keer voor me uit. ‘Ingezetenen’. Het klinkt me in de oren als ‘gevangenen’. Ook hangt er een bord waarop staat dat je beslist geen leguanen bij je mag hebben.

De douanebeambten nemen alle tijd, alsof ze opslag krijgen bij vertraging. Ze kijken onaangedaan naar de passagiers en bestuderen elk paspoort alsof het een potentieel vuurwapen is.

‘Re-den van be-zoeek?’ vragen ze en: ‘Waar gaat u slapen?’, niet: ‘Waar verblijft u?’

Als ik eindelijk aan de beurt ben, zie ik dat de passagier naast me niet alleen een paspoort, maar ook een toeristenkaart op de balie

legt. Zo'n kaart heb ik niet. Ik zucht, laat mijn beurt voorbijgaan en loop terug naar het begin, waar ik nu pas het kleine hok in de hoek zie staan met daarboven het bordje: VISA: 20 US DOLLAR. In het hokje zit een magere man. Hij kauwt op iets.

'Alleen cash, meneer,' zegt hij.

Ik wroet in al mijn zakken. Ik heb geen cash. 'Is hier ook een pinautomaat?'

'Toch wel, meneer. Achter de douane.'

'Dan heb ik een probleem!'

'Meneer,' zegt de man droogjes. 'Is het uw eerste keer in Suriname?' Ik knik.

'Mag ik u een tip geven? U hoeft zich hier niet zo druk te maken, het komt vanzelf goed.'

Met een bestempeld visum loop ik even later door de schuifdeuren. Ik zwaai de dame gedag die me zojuist zomaar twintig USD heeft gegeven. Toen ik haar vroeg wanneer ze het terug wilde, keek ze me aan alsof ik haar beledigd had.

Terwijl ik bij de bagageband op mijn koffer wacht, passeert het backpackmeisje me. Ze zat bij me in het vliegtuig, twee rijen schuin voor me en viel me meteen al op. Eén van de weinige witte reizigers op de vlucht. Ze staat aan de vooravond van een zelfontplooiingsreis: een bloem in haar haren, een broek met felle hippiekleuren en een wijd zittend t-shirt. Tijdens het diner vroeg ze om een vegetarische optie. Toen de stewardess haar stoïcijns mededeelde dat er alleen kip of vis was, besloot het meisje maar helemaal niets te eten. Ze zal wel honger hebben. Haar blik kruist de mijne. Ik knik en zeg geluidloos hé, als om te laten weten: wat leuk, wij allebei hier, twee Hollanders in Paramaribo. Ze kijkt dwars door me heen. Het duurt een paar seconden voor ik beseef waarom: voor haar is mijn gezicht op Zanderij in Paramaribo geen bron van herkenning. Zij is hier alleen, ik ben voor haar een van de anderen; ik ben een Surinamer, met ander bloed.

Buiten staan zeven mannen met kartonnen bordjes. Tussen het bordje met CINDY LIEUW-KIE-SONG en dat met HELEN BRAAFHEID zie ik het blije gezicht van een zwarte jongen van mijn eigen leeftijd. Hij houdt een stuk karton vast waarop met grote letters staat: FRETZ!

Hij begint met het bord te zwaaien. 'Fretz! Fretz! Jij bent Fretz toch?' Hij gebaart hevig, alsof ik een lang verloren gewaande broer van hem ben. Of eigenlijk beweegt hij gewoon zoals ik dat zelf ook zo vaak doe: met armen die een eigen leven leiden.

Ik steek mijn hand uit. De jongen kijkt er afkeurend naar, dus hef ik mijn onderarm omhoog. Dat valt beter. Hij geeft me de verticale handdruk, buigt naar voren, drukt me iets tegen zich aan en klopt met zijn andere hand op mijn rug.

'Broeder, welkom in Mama Sranang,' zegt hij.

'Dank je. Johannes.'

'Ja, Fretz! Johannes Fretz! Mijn gunst: goeie naam hoor, vriend. Die dames gaan zeker denken dat er deze week een *bakra* komt spreken, dus maak je borst maar nat!'

Niet zijn opmerking maar de lach die erop volgt, maakt dat ik ook moet lachen. 'Clyde,' zegt hij en hij grist mijn koffer vriendelijk uit mijn handen. 'Kom. De wagen staat daar. Mevrouw Forgeron wacht op ons. Je bent met SLM gekomen toch?' Ik knik en volg hem over het parkeerterrein.

'Hoe was het eten?'

'Prima,' zeg ik.

'Dat dacht ik! Ik vlieg alleen met SLM, bij KLM krijg je van dat Hollandse eten: pasta en zo.'

Clyde heeft een litteken op zijn rechterwang, recht als van een korte kras, net iets lichter dan zijn huid.

'Trouwens: we hebben je overgeplaatst naar Eco Resort. Hotel Torarica is overboekt. *Kaolos!* Gebeurt altijd.'

'Geen probleem.'

'Morgen kan je gewoon naar Torarica. Maar Eco is ook prima,

hoor. Alleen beter ga je morgen wel ontbijten in Torarica. Het is helaas wel een eindje lopen.'

'Hoe ver?'

'Toch al gauw drie minuten. Maar je zult er geen spijt van krijgen. Meer keuze, je weet toch?'

In een blauw oud Ford-busje brandt licht. Yvette Forgeron zit achter het stuur. Terwijl Clyde mijn bagage in de kofferbak legt, opent ze de deur van de bijrijdersstoel. 'Zo Fretz, welkom! Daar ben je dan!'

Zodra ik ben ingestapt slaat ze me amicaal op de schouder. Ze is niet iemand die aan *brasa's* doet: ze bezit de nuchtere stoerheid van ons beider thuis, Holland. Slechts één keer eerder hebben we elkaar ontmoet, in café Tuinfeest op de Nieuwmarkt in Amsterdam. Het gesprek duurde maar een halfuur. Ze vertelde honderduit over Suriname – of zoals zij het noemde: 'Su' – en vroeg of ik mezelf een Surinamer voelde. Ik zei dat ik me nooit iets anders had gevoeld dan een Nederlander. Ze knikte en zei: 'Ik weet wat je bedoelt.' Even later, toen ik uitlegde dat er recent opeens toch een onbedwingbare nieuwsgierigheid was ontstaan naar mijn moederland, zei ze het weer: 'Ik weet wat je bedoelt.' Na een halfuur sloeg ze hard op de tafel. 'Zeg Fretz, ik denk dat we het maar moeten doen. Jij komt rond de verkiezingen een optreden geven in Su!'

Clyde slaat de kofferbak dicht en komt achterin zitten. Yvette start de motor. Ze heeft dezelfde huidskleur als mijn moeder: donkerbruin, creools, onderweg vermengd. Ik schat haar halverwege de veertig, al kun je aan zwarte mensen nooit precies zien hoe oud ze zijn.

'Kom op, rijden kreng!' roept ze tegen de grommende motor.

Het busje trekt rumoerig op.

'Je weet dat we over een week al gaan stemmen toch?' vraagt Clyde vanaf de achterbank.

'Zeker!' Dat kan me niet ontgaan zijn. 'Spannend, of niet?'

'Ik ga je zeggen: we weten allemaal dat Bouta gaat winnen. Als

Bouta niet wint, ga ik van de Wijdenboschbrug in de Su-rivier springen en raad eens: ik ga nóóit van de Bosjebrug in de Su-rivier springen!’

Opnieuw die aanstekelijke lach. Luchthaven Zanderij verdwijnt uit zicht. We rijden over landwegen. Ik druk mijn gezicht tegen de ruit. In het donker valt weinig te zien, behalve dan de contouren van iets wat op een oerwoud lijkt. De airco staat op standje Nederland, dus binnen ben ik thuis en daarbuiten trekt dat vreemde land voorbij, gehuld in duisternis.

Het is niet te zeggen hoelang we over die donkere wegen voortgaan, door niemandsland. Uren of minuten, ik weet het niet, maar op een gegeven moment gloeit er dof licht op in de verte en rijden we stedelijker gebied binnen. Buitenwijken zo te zien: weinig hoge gebouwen, nauwelijks felle neonreclames.

‘Is dit een voorstad?’ vraag ik.

Clyde en Yvette barsten in lachen uit.

‘Voorstad,’ zegt Clyde. ‘Hoor hem! Jij bent grappig: VOOR-STAD!’

‘Dit is geen voorstad,’ zegt Yvette. ‘Dit is het, Fretz. Welkom in Paramaribo!’

Dag 1

Ontwaken

Het wonder is geschied: om kwart over zeven 's ochtends – er is niet eens een wekker afgegaan – sta ik klaarwakker naast mijn bed. Het is koel in de kamer. De airco kan het blijkbaar alleen af. De plafondventilator heb ik gisteravond bij aankomst meteen uitgezet. Ik had het gevoel dat hij niet goed vastzat en ik ben altijd doodsbang dat die dingen midden in de nacht loslaten, naar beneden vallen en me verminken.

Hoelang heb ik precies geslapen? Mijn lichaam heeft zich nog niet georiënteerd op het tijdsverschil met Nederland, maar het staat er echt: 07.15 uur. Ik heb altijd graag een ochtendmens willen zijn, maar het is me nooit gelukt er een te worden. Het is bijna gênant als je zou weten hoe vaak ik het geprobeerd heb, moedig, koppig en vol verwachting, alsof er een nieuw leven zou beginnen. Helaas smeed ik telkens na hooguit vier dagen de wekker weer in de hoek van de kamer en sliep door. Het is niet mijn schuld, zegt mijn moeder. 'Je komt nu eenmaal uit een familie van langslapers.'

Het past natuurlijk bij de hardnekkige karikatuur van Surinamers, dat ze lang en veel slapen, maar bij ons wordt het cliché teruggebracht tot een familiale kwaal die stamt uit de geschiedenis. Ik houd mijn ogen erfelijk dicht. Mijn moeder heeft me geleerd om dit als argument in de strijd te werpen tegen zeurende kortslapers en dat doet ze zelf dan ook dagelijks, wanneer mijn vader haar rond het middaguur uit bed probeert te krijgen.

'Virginia!' roept hij. 'Denk je dat het nog gaat lukken voor het ochtendjournaal?'

‘Jan,’ zegt ze dan, vrij fel voor iemand die nog in een half coma-teuze staat verkeert, ‘het is genetisch, dat begrijp jij niet.’

‘Genetisch?’

‘Omdat je Duits bent!’

‘Ik ben niet Duits!’

Mijn vader is wel Duits, dat wil zeggen: zijn ouders kwamen uit Duitsland, maar volgens mijn vader kwam zijn moeder uit de Elzas en is dat van oorsprong Frans grondgebied, en kwam zijn vader, als je maar lang genoeg terug zoekt in de stamboom, uit Canada, of uit Friesland, dus is hijzelf eigenlijk een Franse Canadees, een Canadese Fries, of Friese Fransoos. Alles best, zolang hij maar geen Duitser hoeft te zijn.

‘Jij slaapt kort,’ zegt mijn moeder tegen hem, ‘omdat je je schuldig voelt over je geschiedenis. En terecht! Maar mijn geschiedenis is anders. Ik slaap uit namens mijn voorouders. Ik ben aan het uitrusten van de slavernij, Jan, dus laat me met rust!’

Mijn moeder voelt zich nooit schuldig als ze lang slaapt. Dat is het belangrijkste verschil tussen ons: ik voel me altijd schuldig, want ik ben half, dus ook een calvinist. Misschien is dat knagende schuldgevoel de reden dat ik, hoewel ik soms elf uur onder zeil ben, toch een grote poster in mijn slaapkamer heb opgehangen met Rainer Werner Fassbinders levensmotto: SLAPEN DOEN WE ALS WE DOOD ZIJN.

De hotelkamer is van alle gemakken voorzien. Zo zei de receptioniste het gisteren bij aankomst ook: ‘Uw kamer is van alle gemakken voorzien.’ In een chic hotel zeggen ze zoiets nooit.

Ik rek me uit en duw de schuifdeuren open die toegang geven tot het kleine balkon. Een stap naar voren is genoeg om terug te keren naar de tropen. *Halleluja*, de zon is nauwelijks op, maar de lome lucht kookt al. Ik mag dan een echte Hollander zijn, mijn lijf veert op bij deze hitte. Mijn vrienden beginnen bij een temperatuur van boven de vijfentwintig graden te zuchten en te steunen alsof

ze levend gecremeerd worden. Na hun zelfmedelijden volgt vaak verbazing, dan kijken ze me vol ongeloof aan: hoe komt het dat ik zo fris en soepel door de straten zweef? In de tropenhitte neemt mijn lijf de leiding over van mijn hoofd. Met elke minuut in de zon kleurt mijn hart lichter en mijn huid donkerder. Over een week zal mijn gezicht zo donker zijn, dat ze me bij aankomst op Schiphol zeker zullen willen fouilleren.

Het is stil, alleen de vogels zijn al wakker. Vanaf het balkon lonkt in de verte de Surinamerivier, die had ik gisteravond in het donker nog niet gezien. Een echte grotemensenrivier. Natuurlijk. Zo zullen ze wel sneuvelen, stuk voor stuk, al die kinderlijke voorstellingen die ik me van de dingen hier heb gemaakt.

Voor ik onder de douche stap, werp ik in de spiegel een korte blik op mijn wakkere gezicht. Veel vrienden van mij – altijd witte vrienden, ik heb nauwelijks vrienden die donker zijn – hebben al flinke rimpels bij de slapen en onder hun ogen. Ze zijn nauwelijks dertig, maar hun huid begint al te breken, te barsten en je kunt al vrij nauwkeurig zien wat hun voorland is. Bij mij is het anders. Ook dat moet genetisch zijn.

'Black don't crack! God heeft ons dat toebedeeld, als een soort herstelbetaling, denk ik,' zegt mijn moeder altijd trots.

'Helaas heeft Hij jou overgeslagen,' zegt mijn vader dan tegen haar.

Toch is het waar. Ik heb tantes van diep in de zestig die op straat nog door jongens van vijftig worden nagefloten, ik heb ooms van zeventig die de jonge serveersters in cafés doen blozen. Mocht er een God zijn: laat Hem weten dat ik Hem eeuwig dankbaar ben dat Hij me de huid van mijn moeders familie heeft geschonken.

Eco Resort heeft een kleine oprijlaan met een rotonde, een houten hoofdgebouw op palen met daarin de receptie en het restaurant, en rechts daarvan een rij pastelkleurige panden waarin de kamers huizen. De kleur grijs kennen ze hier niet. Tussen het hoofdgebouw

en de kamers loopt het pad richting de ontbijtzaal: een overdekte buitenplaats die veel weg heeft van een reusachtige hut.

Ik pak mijn telefoon uit mijn broekzak, een oude Nokia. Een beter toestel wilde ik hier niet naartoe brengen. Op deze manier behoed ik mezelf ervoor om alle schoonheid kapot te instagrammen. Vastleggen doe ik op mijn netvlies. #nofilter. Ter compensatie heb ik wel een oude, analoge Fuji-camera meegebracht, met één rolletje van precies vierentwintig opnames.

Nauwelijks heb ik mijn telefoontoestel aangezet, of het begint al te piepen alsof het de bewaker is van een zwak hart. Drie berichten. Het eerste is van mijn moeder, die tot op de dag van vandaag nog niet heeft ontdekt hoe je zonder hoofdletters moet sms'en. Ook kent ze slechts van één enkel leesteken de sneltoets.

'SCHAT! VEILIG GELAND! LEES IK OP INTERNET! GOED ZO! HOE WAS HET ETEN! IK HEB MIJN KOFFER GEPAKT! JE MOET NOG WEL DOORGEVEN DAT IK EEN STRENG VEGANISTISCH DIEET VOLG! BEL ME! JE MOEDER!'

Het volgende is van mijn vader.

'Zoon, goede vlucht gehad? Je moeder is in alle staten. Ze vraagt me de hele tijd of ik hierna ook een paar weken met jou naar Duitsland wil. Ik zal blij zijn als ze weg is. Bel maar als je wakker bent. Pa.'

Ik open het derde bericht.

'*Mi gudu*, ik heb je moeder gesproken, ze heeft me gebeld, je bent veilig geland, welkom in Suriname! Ik denk dat je nog slaapt. Als je wakker bent, begin me te bellen, dan kunnen we elkaar zien. Liefs, tante Enilda.'

Als ik mijn tante zelf had willen laten weten dat ik veilig ben geland, dan had ik haar nog voor het opstijgen in Nederland een bericht moeten sturen. Nieuws verspreidt zich in mijn familie middels een imaginaire telefoonketting: mijn moeder doet alle telefoontjes zelf. Ze is een geduldige vrouw, zoals ze een ochtendmens is. De kans is dus groot dat inmiddels heel Suriname al op de hoogte is van mijn veilige landing.

‘Goe-de-morgen me-neer. Ka-mer num-mer?’ vraagt een meisje met een koksmuts zodra ik de ontbijthut betreed.

Ik ben een van de eersten. Achterin zit een vrouw die zich nu al heeft opgedoft alsof ze zo meteen in een hippe discotheek wordt verwacht. Ze heeft een knalroze zonnebril op haar hoofd. Op haar bord ligt een omelet ter grootte van een kleine satellietschotel.

Een paar tafels verder zit tot mijn verbazing iemand die ik meteen herken: het backpackmeisje. Ze eet wit brood met hagelslag en tuurt wat voor zich uit. Op elke reis heb je een paar mensen die je, al beweeg je sneller dan het licht, telkens opnieuw blijft tegenkomen. Vroeger dacht ik dat zoiets toeval was, nu weet ik dat het veel banaler ligt: we komen allemaal ergens anders vandaan, maar bezoeken op reis meestal precies dezelfde bestemmingen. Ik ga haar niet groeten. Deze Surinamer heeft zijn best gisteren al gedaan, het is nu aan haar.

In de hoek achterin staat een grote lange tafel. Daaraan zit Yvette Forgeron, helemaal alleen, met de precisie van een chirurg een ei te pellen. Het glipt uit haar handen en valt op de grond.

‘Kaolo ei!’ roept ze. Dan ziet ze me staan. ‘Fretz! Goedemorgen, vroege vogel.’

‘Goedemorgen. Alleen in de tropen hoor,’ zeg ik en ik begin wat uit de bakken eten op mijn bord te leggen. Brood. Pindakaas.

‘Precies! De tropen zitten in je bloed, hier wil je lichaam opstaan en bewegen. Daarom denken Hollanders dat we lui zijn. Maar je moet ze zelf eens zien als ze hier zijn.’

Ik schenk filterkoffie in en slof naar de lange tafel. Het backpackmeisje kijkt op. Ik kijk recht in haar ogen en zie nu pas goed hoe helblauw ze zijn. Amandelvormig. Op haar wangen een paar verdwaalde zomersproetjes. Ze glimlacht naar me.

‘Hai,’ zegt ze.

‘Goedemorgen.’ Ik knik verlegen, loop door en neem even verderop plaats naast Yvette. Die heeft het gevallen ei inmiddels opgehaald en is weer begonnen met pellen.

‘Luister,’ zegt ze. ‘Je moet natuurlijk gewoon lekker gaan doen waar je zin in hebt, maar we hebben ook wat dingen geregeld voor de komende dagen.’

‘Daar ging ik al van uit.’

‘We hebben een paar interviews. Ken je Didi?’

Ik zwijg.

‘Diederik Samwel. Een journalist. Hollander. Heeft hier gewoond. Hij is nu weer hier voor de verkiezingen. Hij zal misschien naar het optreden komen om wat te schrijven voor *Starnieuws*.’

‘Wat is *Starnieuws*?’

Yvette schudt haar hoofd. ‘Mijn gunst, je weet echt niks. Ik hoop dat je je gaat inlezen.’

‘Ik weet het,’ zeg ik. ‘Sorry. Ik geneer me ook.’

‘O, je hoeft je niet te generen. Je moet je gewoon inlezen.’ Ze legt haar hand op mijn schouder en schudt me heen en weer. ‘Het is wel je land, schat!’

Het ei rolt bijna weer van de tafel. In een reflex vangt ze het op, net op tijd. Ze kijkt ernaar alsof het een ongehoorzame poedel is.

‘Dit ei, Fretz, dit ei!’

Ze haalt het laatste stuk schil eraf. Ik begin te eten.

‘Voor ik het vergeet,’ zegt Yvette, ‘ik wil je ook nog gaan voorstellen aan Ramone. Hij is de leider van een jongerenbeweging en wil een nieuwe partij oprichten. Hij zal ook spreken op het evenement en het lijkt me goed dat jullie elkaar ontmoeten.’

‘Lijkt me leuk!’

‘Nou, leuk. Wacht dat maar af. Ramone praat heel veel en heel traag. Geen geweldige combinatie als je het mij vraagt.’

‘Ik praat zelf ook vaak te veel,’ zeg ik.

‘Prima! Praat liever wat door, dan hoeven we Ramone niet te lang aan te horen. En trouwens: als je straks ergens naartoe wilt, dan bel je Clyde. Je kunt hier eigenlijk bijna alles lopen, maar hij vindt het leuk om je rond te rijden.’

Ze neemt een flinke hap van haar brood met ei. Achter haar staat

een hek. Weer daarachter ligt een open veld met hoog gras. Die warme kleur groen bestaat thuis niet. Dan klinkt er gedonder. Binnen tien seconden stort het water met bakken tegelijk uit de hemel.

‘Regentijd,’ zegt Yvette verveeld.

Terwijl ik kijk hoe het water op de grond stukslaat, staat het backpackmeisje op en loopt weg, onverstoorbaar de regen in. Op eens draait ze zich nog even om en werpt me een onpeilbare blik toe, die een onverwachte gloed in mijn onderbuik teweegbrengt. Yvette kijkt haar na.

‘Dat is het verschil, Johannes. In Holland is regen nooit een excuus om te blijven wachten. Voor Surinamers is regen *altijd* een excuus om te blijven wachten. Wat me er trouwens aan herinnert: bel Clyde wel een uur eerder dan je hem nodig hebt. En zeg dan dat hij er over een kwartier moet zijn. Dan red je het waarschijnlijk net. Meestal.’

Waterkant

Clyde rijdt zoals hij praat, de auto schudt en danst over de weg. Uit de radio pruttelt het drumritme van reggaeton, met daaroverheen stemmen in de taal die ik spreek noch versta. Mijn moeder heeft me geleerd dat Sranantongo vroeger ook wel neger-Engels werd genoemd.

‘Maar jij mag het nooit zo noemen!’ zei ze er altijd bij. Waarom zij het wel zo mocht noemen, kreeg ik nooit te horen.

‘Waterkant is dichtbij,’ zegt Clyde.

‘Hoe groot is het centrum eigenlijk?’

‘Wat bedoel je met “centrum”?’

‘Nou, de centrale plek,’ zeg ik.

‘Je blijft me verbazen, jij. Het is een stad, vriend: je maakt toch zelf uit welke plek centraal staat?’ Rechts van ons doemt een sierlijk wit gebouw op, als een klassieke koloniale versie van het Amerikaanse Witte Huis.

‘Het paleis van de president!’ zegt Clyde.

‘Is de president nu thuis?’

‘Bouta? Nee man! Sowieso woont hij daar niet. Maar hij is op campagne. Hij is mensen in het binnenland aan het gek maken met zijn tori’s. Ik zal je een geheim vertellen. Ronnie, een neef van me, kent iemand die gehoord heeft dat Bouta ziek is. De geruchten gaan al langer. Hij is een paar keer naar Venezuela en Havana geweest, zeggen ze. Voor medische behandelingen. Venezuela, vriend: je weet hoe het met Chávez is afgelopen toch?’

In stilte rijden we verder. Al die oude huizen, gemaakt van hout,

uit andere tijden. Ik heb het gevoel dat we de oude tekenfilm over Tom Sawyer binnenrijden. Een pand ziet eruit alsof het tot ontplofing is gebracht en daarna weer houtje-touwtje in elkaar is gezet. Er hangt een bordje aan de gevel met de tekst: MINISTERIE VAN SOCIALE ZAKEN EN VOLKSHUISVESTING. Clyde kijkt opzij en grinnikt.

‘Ik weet wat je denkt. Iedereen denkt het. Maar zeg zelf: als we het zouden opknappen, was het geen mooi verhaal meer toch?’

‘Het ziet er in elk geval historisch uit.’

‘Historisch? Wha, grappenmaker! Je moet één ding begrijpen, vriend: er is hier nooit geld, behalve als er geld moet zijn voor Bouta en zijn vriendjes. Maar aan de andere kant: wat heb je aan een nieuw ministerie van Volkshuisvesting als je eigen huis uit elkaar valt?’

Clyde brengt de auto tot stilstand naast een busstandplaats, pal naast een hoog gebouw. Er steekt een bord uit waar met vale rode letters CASINO op staat, maar het heeft meer de uitstraling van een penitentiaire inrichting. Overal zijn drommen mensen. Blijkbaar heeft iedereen tegelijkertijd besloten dat dit de centrale plek is.

‘Als er wat is, kun je me bellen,’ zegt Clyde. ‘Als ik niet opneem, moet je het gewoon nog een keer proberen. Ik kan je niet terugbellen, mijn minuten zijn vervlogen, je weet toch?’

Ik knik, schud zijn hand, nu in één keer goed, en daarna breng ik mijn eigen hand naar mijn hart. Hij doet hetzelfde. Ik pak mijn rugzak op, stap uit en sla het portier dicht, maar het glijdt niet in het slot. Clyde schudt zijn hoofd. ‘*Blaka bakra.*’ Hij rukt de deur nu zo hard dicht dat de hele auto ervan trilt. Hij steekt zijn hand nog even omhoog, maakt het peaceteken en trekt binnen vijf seconden op tot aan het einde van de straat, uit zicht.

Mijn lichaam en hoofd zoeken elkaar. Ze zijn op dezelfde plek, maar verkeren allebei ergens anders: het lijf is thuis, het hoofd is op bezoek in een vreemd land. Ik rek me uit, iets wat ik vandaag al minstens twintig keer heb gedaan. Een reflex van het lichaam, uit pure dankbaarheid. Ik ruik een mengsel dat is opgebouwd uit geuren die ik niet kan benoemen, maar wel herken: de tropen. Het

rumoer van de straat klinkt ronder dan thuis. De standplaats staat vol met minibusjes. Op de ramen felgekleurde stickers met willekeurige kreten en afbeeldingen. WIKASH, JOZEF: BIGI BASI, een vergeelde striptekening van een Hindoestaanse schone, en vlak onder de ruitenwissers in gedateerde krulletters: *HET SPIJT ME VOOR JOU*. De busjes zijn wit, maar beschilderd met gekleurde strepen en rechte hoeken; blijkbaar allemaal rechtstreeks weggereden uit *Back to the Future*. De mij onbekende merknaam Isuzu prijkt prominent op elk voertuig, meestal nauwelijks nog leesbaar.

‘Commewijne, Commewijne! Reizigers voor Commewijne!’ roept een tandeloze man slissend.

De busjes, de vreemde stickers, het mannetje dat om passagiers roept: ik heb dit allemaal al eens eerder gezien. Ik bezocht Brazilië, Colombia, Argentinië, Uruguay, Chili, Bolivia, Peru, Paraguay, eigenlijk bijna alle landen op dit continent behalve mijn moederland, iets wat je, als je er goed over nadenkt, ronduit beledigend zou kunnen noemen. Maar alle keren dat ik hier fysiek zo dichtbij was, op zoek naar wasdom en evenwicht, verkeerde ik in de veronderstelling dat Suriname volkomen anders zou zijn, dat het zich in een vacuüm bevond, afgesneden van de rest van het continent. Dat was geen vreemde veronderstelling, vooral omdat geen enkele Zuid-Amerikaan die ik onderweg tegenkwam ook maar een flauw benul had waarover ik sprak als ik zei dat mijn moeder hiervandaan kwam. Colombianen en Brazilianen, Peruanen, ze keken me allemaal even glazig aan en zeiden: ‘Suriname? *Nunca oí hablar de ese país*’ – nooit van gehoord. Ik kon mijn irritatie telkens nauwelijks onderdrukken, mijn dedain voor zulke belabberde topografische kennis, hoe konden ze dat nu niet weten? Alsof je ooit een Nederlander zou tegenkomen die nog nooit van Frankrijk of Portugal had gehoord. De enige juiste verklaring moest zijn dat Suriname inderdaad op zichzelf was aangewezen en door de rest van Zuid-Amerika werd genegeerd, als een goedaardig gezwel aan het eigen lijf waar je maar beter geen aandacht aan kon besteden.

Ze moesten eens weten: dit Suriname hoort gewoon bij ze. Het grootste verschil is de taal. De man zonder tanden die ‘Commewijne’ roept, de voorbijgangers die met elkaar spreken, de marktkoopmannen wier kreten luid door de straten galmen – overal klinkt kraakhelder Nederlands, maar verouderd, even onverstoort intact gebleven als de houten huizen, een echo uit een ander tijdsgewricht. Uitgerekend hier staat het Oudhollands waar sommigen in Nederland zo verbeterd naar terugverlangen nog in steen gebeiteld. Het prijkt op de doeken en gevels: RUBENS PRODUKTEN HANDEL. Boven een pinautomaat: HAKRINBANK, VEILIG EN SNEL. Opeens lijkt het tijdsverschil met Amsterdam veel groter dan een paar uur.

Ik sta aan het begin van een straat vol marktkramen, met op houten tafelbladen bergen fruit, in meer kleuren dan mijn netvlies kan verwerken. Rechts hangt aan een markthal een groot paars doek met daarop de foto van een lachende man die zijn hand richting de lens duwt. THE PURPOSE OF PURPLE staat er in grote letters bij. Naar dat doel blijft het nog even gissen, maar opeens hoor ik luie ritmische klanken door de straten schallen, eerst nog zacht, maar al snel zo luid dat het alle andere geluiden overstemt. Een dansend leger besluipt ons. Links over de grote weg doemt een uitbundig versierde campagnewagen op, met luidsprekers op het dak. Het voertuig komt stroperig dichterbij langs de Waterkant, zo traag dat het lijkt alsof hij onder water zweeft. NDP staat erop. *Paars, Purple!* Krachtig boven de muziek uit klinkt een schelle vrouwenstem.

‘Dames en heren, als u wilt horen welke weg wij moeten nemen, welke afslag, welke richting wij ons wensen voor ons land, ons Suriname, voor Mama Sranang, kom dan zaterdag naar het open veld bij Ocer, kom om te horen, om te luisteren naar onze enige echte Volkspresident: Desiré Delano Bouterse!’

Ik ben de enige die stilhoudt, de andere voorbijgangers lijken met elkaar te hebben afgesproken deze kermis te negeren. Sommigen werpen nog wat terloopse blikken op de wagen, haast verveeld,

waarna ze onaangedaan hun weg vervolgen. Nu pas valt het me op hoeveel campagnedoeken er overal hangen. ABOP. NDP. VHP. Afkortingen die ik niet kan herleiden tot volledige partijnamen.

De wagen passeert me nu op slechts een paar meter afstand. Mijn blik kruist die van de vrouw die ik zojuist door de speakers hoorde. Haar haren hangen los tot over haar schouders, haar ogen klemmen zich vast aan de mijne. De drumgeluiden klappen traag mijn trommelvlies binnen, ik knipper niet met mijn ogen. De omroepster deint mee op het drumritme, elegant en uitdagend, ze glimlacht naar me, knikt geveleid, de kin langzaam omlaag, zoals een koningin je groet. Dan slaat ze haar ogen langzaam neer en wendt haar hoofd soepel af, terug naar de microfoon. Abrupt komt het muziekvolume weer terug op volle sterkte.

‘Komt dus zaterdag naar het open veld bij Ocer en laat weten waarom we één volk zijn!’

Terwijl ik het busje nakijk, probeer ik me zo’n bontgekleurde wagen voor te stellen in Nederland. De straten door met het Christen-Democratisch Appèl of de Partij van de Arbeid. Samba-klanken en daaroverheen vurige woorden. Zover zal het niet komen. In Nederland trekken politici een windjack aan in de kleur van hun partij. Daarna lopen ze de winkelstraat in. Samen, want Samen is belangrijk, zeggen zij. Je herkent ze al vanuit de verte: een brigade van padvindders. Voor vluchten is het dan al te laat. Vaak vormen ze een soort horizontale haag, zodat je niet om hen heen kunt: ze bewegen door de straat als een visnet dat inhalig door de oceaan zwermt. Wanneer je eenmaal gevangen bent, reiken ze je net iets te amicaal de hand. Meneer. Mevrouw. Hoe maakt u het? Een warme omhelzing is er niet bij, een woord dat het onderdrukte gevoelsleven ontstijgt evenmin, maar we zijn wel allemaal gelijk, dus die hand is stevig, of zoals ze het zelf liever zeggen: daadkrachtig. Met hun vrije hand drukken ze je een flyer tegen het lijf. Of erger nog: een roos. Bij de roos of de flyer zit nooit een gedicht, want van mooie woorden kun je niet eten. Zeggen ze.

Een kreet schiet door mijn kop, bijna acht jaar oud, lang geleden alweer. *'Are you fired up, are you ready to go?'* En dan is de wagen alweer de straat uit, alsof hij er nooit is geweest, alsof ook dit weer een verzinsel was van mijn hoofd. De oude Nokia trilt in mijn broekzak. Ik pak het toestel en kijk op het scherm: MAMA BELT.

Ik wil niet naar Su

Twee keer per jaar – nooit vaker, nooit minder vaak – stelde mijn moeder de vraag en altijd gaf ik hetzelfde antwoord.

‘Ik wil niet naar Suriname.’

‘Dat zeg je nu, maar op een dag zul je wakker worden en je afvragen waar je vandaan komt. Op die dag, dat moet je me beloven, bel je je arme moeder op en boeken we dat reisje samen. En dan betaal je mijn ticket, ook dat moet je me beloven.’

‘Dat beloof ik.’

‘Mooi. Als het maar wel gebeurt voordat ik oud en versleten ben.’

Daarop blies mijn vader de rook van zijn sjekkie uit en mompelde: ‘Je doet nu al niets meer, dus jullie mogen wel opschieten.’

Het teken voor mijn moeder om hem een verveeld lachje toe te werpen. ‘Ach Jan, zit toch niet zo stoer te doen.’

Langs deze rituelen werd telkens opnieuw overeengekomen dat ik beslist niet zonder mijn moeder naar de paramariboorn zou vertrekken. Als het er dan toch ooit van zou komen, zou zij me trots door de straten leiden waar ze een halve eeuw geleden al doorheen liep, en me de plekken laten zien die de eerste negentien jaar van haar leven markeerden. Het ouderlijk huis op palen, dat ik als kind altijd een huis op stelten had genoemd. Op de foto’s zag het er groot uit, groter dan ik me enig thuis had kunnen voorstellen vanuit ons achterbuurtflatje in Dordrecht. Maar mijn moeder vertelde er altijd bij hoe klein het was, als je bedacht dat haar ouders er met elf kinderen in moesten wonen. Elf. Mijn oma moet een klein decennium van haar leven zwanger zijn geweest.

Als het huis er nog zou staan, zouden we er aankloppen. Misschien mochten we van de nieuwe eigenaren wel even binnen kijken en kon ik de meisjeskamer zien waarin ze met haar zussen was grootgebracht. Mijn moeder klonk als een opgetogen reisagente, het tripje naar Suriname werd me subtiel maar toch dwingend aangesmeerd. Het is een wonder dat ik daar zo lang weerstand tegen heb kunnen bieden.

Na het ouderlijk huis zouden we het huis van haar jeugd vriendin Cynthia Cheu-a-Long aandoen, eveneens in de Daniel Coutinhostraat. Cynthia woonde daar al tientallen jaren niet meer, ze lag inmiddels begraven op Zorgvlied in Amsterdam en zonder twijfel zou er rondom het woonerf geen spoor meer van haar te vinden zijn. En toch zouden we erheen gaan, want er zat een anekdote aan vast die ik kende als mijn eigen broekzak.

Toen mijn moeder op het punt stond naar Nederland te vertrekken, als laatste van de elf, maakte ze zich grote zorgen over het Hollandse weer. Ze kende de spookverhalen van haar broers en zussen: over de bevroren regen die in dat landje aan de Noordzee uit de hemel viel, over de kou die zelfs door dikke lagen kleding aanvoelde alsof iemand een broodmes op je huid zette. Ze wilde op het ergste zijn voorbereid. Op een dag kreeg ze een briljante ingeving. In de maand voor haar vertrek naar Nederland stond ze vijf keer per week met haar beste vriendin voor een open koelkast, in de keuken van Cynthia's ouders. Training.

'D-d-denk j-j-je dat het k-k-koud genoeg is?' bibberde ze, waarop Cynthia de vriesknop nog wat verder opendraaide.

Als klein kind had ik het verhaal keer op keer aangehoord en gillend van het lachen over de kamervloer gerold.

'Nog een keer, mama,' smeekte ik, 'vertel het me nog een keer.'

Ze had het me verteld. Zo vaak ik wilde. En ook nu nog, nu ik groter was dan zij en al tien jaar niet meer bij mijn ouders woonde, wilde ze de anekdote met liefde blijven herhalen, omlijst met haar eigen schaterlach. Elke keer dat ze over haar geboortegrond sprak,

glinsterden haar ogen, zelfs in het dofste winterlicht. Alleen was ik onderweg naar de volwassenheid een slechte toehoorder geworden. Ik las mijn moeders verlangen heus nog, het verlangen terug te keren naar waar haar leven begon, het verlangen om de zoon die uit haar buik kroop dat andere melkwegstelsel te laten zien. Maar ik plaatste mezelf aan de overkant, veilig naast mijn vader; wij waren Hollanders en de vreemde wereld waarover mijn moeder sprak, stond even ver van mij af als van ieder ander poldermens. Zo sprak ik er ook over. Nooit zei ik: 'Ik ben half-Surinaams', altijd: 'Ik heb een Surinaamse moeder'. Misschien kon alleen het toeval me naar dit land brengen, naar Mama Sranang. Of je moet net als mijn moeder geloven dat de kosmos je dingen opdringt op het juiste moment.

Ze hielp de kosmos graag een handje. Op mijn negenentwintigste verjaardag was ik bij mijn ouders op bezoek. Toen mijn moeder weer die ene vraag had gesteld en ik weer het bekende antwoord had gegeven, stond ze kordaat op. Ze dook het trappenhuis in en rende naar boven.

Misschien zou ze in haar kamer gaan zitten, de deur op slot draaien en huilen om mijn zoveelste afwijzing, zich troostend met luide muziek. Ik luisterde goed. Het bleef doodstil boven.

Mijn vader keek stoïcijns voor zich uit. 'Ik vrees dat we zo meteen gaan luisteren naar *A Deeper Surrender*. Haar nieuwe mantra-album.'

'Is het een leuke cd?' vroeg ik.

'Het is ondraaglijk, maar na jaren Simon & Garfunkel en Mathilde Santing klinkt alles als een verlossing.'

We spitsten onze oren, maar in plaats van esoterische muziekklanken, hoorde ik mijn moeder de trap af stormen. Buiten adem zwaaide ze de deur open. Ze glunderde, haar voorhoofd was bezweet en in haar handen hield ze een grote bruine envelop.

'Zo, schat. Het is tijd voor een belangrijk geschenk.'

Tante Enilda

‘Schat? Hoor je me?’

Haar stem klinkt dichtbij en helder, alsof ze zelf ook al op Zandereij is geland. Ik voel een vreemde nostalgie, naar een tijd die ik niet ken, een tijd waarin ik in een rokerig belhuis met haar had moeten telefoneren. Ze zou krakerig en ver weg hebben geklonken en ik zou tenminste hebben begrepen hoe groot de oceaan is die tussen haar en mij in ligt.

‘Ik loop langs een markt.’

‘In het centrum?’

‘Zo zou ik het niet noemen. Je maakt zelf uit waar de centrale plek is. Maar het is vlak bij de Waterkant. Naast een busstandplaats, zegt dat je iets?’ Ik voel een druppel water op mijn neus vallen, meteen nog een, maar zie geen regen.

‘Mijn gunst! Bij de Waterkant. Je meent het?’

Ik meen het, maar het is als met ‘How are you?’ op Manhattan: ik weet dat ik geen antwoord hoeft te geven. Het blijft even stil.

‘Ik kan het bijna niet geloven.’

‘Wat?’

‘Je loopt gewoon in mijn land!’

Ze begint kinderlijk te giechelen. Misschien zal ze zo opeens in tranen zijn. Ik voel meer druppels op mijn neus. Een jong stel kijkt boos omhoog, alsof de hemel ze persoonlijk beledigt. Drie dames trekken hun grote paraplu’s alvast open.

‘Ben je er nog?’ vraagt mijn moeder.

‘Ja... Ja. Sorry!’

Ik weet niet wat ik moet zeggen, dus hou ik mijn mond.

‘Ach schat, je voelt je schuldig. Dat je er al bent, zonder mij.’

Je kunt de navelstreng doorknippen, maar ook negenentwintig jaar later, op duizenden kilometers afstand, zonder beeld bij de stilte aan de andere kant van de lijn, weet een moeder wat haar zoon denkt.

‘Mi gudu, hou op met me! Ik vind het geweldig. Je moet daar eerst even zelf leren lopen. Anders kijk je meteen door mijn ogen. Straks zul je daar nog genoeg tijd voor hebben.’

De wolken stromen geruisloos leeg. De regen is te dun en licht om lawaai te maken. De mensen struinen onaangedaan richting een afdak of steken paraplu’s op. Ik sta midden op de weg tussen de marktkramen in, maar raak niet doorweekt.

‘Je klinkt zo dichtbij,’ zegt ze.

Op de achtergrond hoor ik mijn vader.

‘Virginia, weet je hoe duur dit is? Straks moeten we wéér in de schuldsanering!’

‘Hou je mond, Jan! Ik bel met mijn zoon.’

‘O, *haar* zoon. Het is ook mijn zoon.’

‘Toon dan zelf wat interesse!’

‘Laat die jongen toch eens met rust. Je ziet hem over drie dagen.’
Gestommel en gezocht.

‘Ja, daar ben ik weer,’ zegt mijn moeder. ‘Je hoort het, schat: papa laat je warm groeten. Ik ga ook ophangen, want ik moet zo meteen naar Tibetaans yantra tekenen in Stedenwijk.’

‘Je meent het?’ zeg ik. ‘Wat is een yantra?’

‘Een hoekige vorm. Ik heb een sabbatical genomen wat betreft het mandala tekenen. Ik kon geen cirkels meer zien, begrijp je?’

‘Ik begrijp het. Veel succes!’

‘Dank je, schat, geef Enilda een brasa van me. Tot snel!’

De verbinding is verbroken. Ook de regen houdt het voor gezien. De paraplu’s worden weer ingeklapt. Links van me een Shell-tankstation, een vreemd vertrouwd beeld, als een Hollandse vlag op de

maan. Auto's rijden in en uit, ook de meest afgetrapte exemplaren hebben verduisterde ramen. Vanaf de andere kant van de straat loopt iemand op me af. *Mama!* denk ik heel even. Het telefoongesprek moet de verwarring hebben veroorzaakt, want meteen daarna besef ik dat het mijn tante Enilda is. Ze is het oudere evenbeeld van mijn moeder, als ik door mijn wimpers kijk, zie ik haar jongere zus toch nog een beetje. Maar Enilda is veel slanker, rank zelfs, en ze beweegt ook anders: met snelle, lichte tred, gracieus als een grande dame die vlak boven de stoep zweeft.

'Zo,' zegt ze en ze giechelt. 'Kijk eens aan wie we daar hebben. De jonheer Fretz!'

Haar stem klinkt vederlicht: ze is niet alleen een dame, maar ook een meisje van vijfenzeventig. Ze knijpt haar ogen half dicht en bestudeert me van top tot teen.

'Je bent er. Niet te geloven. Zo.' Een pauze en dan nog eens: 'Zo.'

Ze legt haar hand op mijn wang. De hand is koel. Dan drukt ze me stevig tegen zich aan en op dat moment ruik ik een vertrouwde geur, de geur van mijn moeder. Voor het eerst sinds de landing vinden mijn hoofd en lichaam elkaar: ook het hoofd komt nu thuis.

Tante Enilda haakt haar arm in de mijne.

'Zo! Je moet wel rechter op lopen hoor, ben je dat alweer vergeten?'

Het moet een overblijfsel zijn van vroeger. Ik was een dikke puber. Een troosteter, al mag dat geen excuus zijn. Rond mijn negentiende woog ik honderdvijf kilo. Toen ik op een dag in de spiegel zag dat er strepen op mijn huid zaten, bij mijn buik, strepen die normaal gesproken alleen voorkomen bij vrouwen na een bevalling, besloot ik dat het tijd was om af te vallen. Met succes. In een jaar verloor ik dertig kilo en ontdekte ik hoe anders de mensen – de meisjes voorop – naar me begonnen te kijken. Ik duwde mijn kin wat meer omhoog, dacht mezelf rechtop, weifelend, als een onhandig luipaard dat zich de soepelheid van zijn soortgenoten probeert

eigen te maken. Wat helaas hardnekkig bleef, was die naar voren gebogen houding, de rug wat gekromd, de buik stevig ingetrokken, het hoofd voor het lichaam uit, alsof ik nog altijd een groot lijf, verborgen en onzichtbaar achter me aan wilde slepen.

‘Wacht!’ zegt tante. Ze wijst op een fruitkraampje. ‘Hier moet ik even wat halen.’

Ze begint tegen twee marktverkoopsters in Sranantongo te praten. De dames dragen paarse petjes met het logo van de NDP – de partij van Desi Bouterse. Ze praten uitbundig terug, maar vallen dan opeens allebei stil. Ze kijken mijn kant op, glimlachen breed en bestuderen me goed. Dan draaien ze zich terug naar tante en barst het gekakel weer even luidruchtig los. Tante knikt trots naar ze. Terwijl de onderhandelingen over de prijs van het fruit aanvangen, dwaal ik af.

Aan de overkant van de straat staan twee driftige kale mannetjes in knalgele shirts waarop met dikke zwarte letters ABOP staat. Ze hebben hun armen defensief over elkaar, heel dicht tegen zich aan gedrukt, waardoor hun spierbundels bijna uit de shirts lijken te knallen. Ze staan voor een vervallen gebouw. Dit is wel een foto waard. Voorzichtig pak ik de oude camera uit mijn rugzak, richt hem op de mannen en druk af. Juist op dat moment kijkt een van hen in mijn richting, recht in de lens.

‘Hé!’ roept de man en hij stapt met ferme passen op me af. Zijn kompaan blijft staan en kijkt me met argusogen aan. De man houdt zijn borst recht vooruit en komt agressief dichterbij. Ik besluit dat het slimmer is om nu toch weer wat krommer te gaan staan. De man nadert me tot twee meter. Ik moet iets doen.

‘Sorry,’ zeg ik. ‘Ik wilde het gebouw vastleggen, niet jullie.’

‘Wis het! Niemand maakt zomaar een foto van mij.’

‘Ik zou graag willen, meneer,’ stamel ik. ‘Maar het is een foto-rolletje.’

‘Een fotorolletje?’

Hij maakt aanstalten om mijn camera te grijpen. Ik sta verstijfd,

maar dan komt tante Enilda rustig bij ons staan, een plastic tasje vol fruit in de hand.

‘Jongeman, wat is hier aan de hand?’

‘Deze bakra denkt dat hij ons zomaar kan fotograferen, met z’n fancy toys!’

Tante kijkt naar mijn camera en dan weer naar de man en zijn shirt.

‘Ik denk dat dit een misverstand is. Ik zie dat u van ABOP bent?’

De man knikt nors.

‘Dat is geweldig,’ zegt Enilda. ‘Mijn man is adviseur van de partij. Loefbeek. Jimmy. Wees gezegend! Dit is onze neef uit Amsterdam, hij heeft geen kwaad in de zin, ziet u? Het is zijn eerste keer in Su. Hij is nogal enthousiast om alles vast te leggen. Hij heeft net allebei zijn ouders verloren.’

Ze werpt me een blik toe die duidelijk moet maken dat ik dit verhaal niet mag tegenspreken, als ik hier levend vandaan wil komen. Abrupt verandert de houding van de man, zijn lichaam lijkt opeens tien centimeter korter.

‘Loefbeek? Excuus, mevrouw.’ Hij kijkt achterom naar zijn kompaan. ‘Mevrouw Loefbeek!’ roept hij. ‘Hij is er een van Loefbeek!’

Ook de kompaan ontdooit stante pede, kijkt naar Enilda en mij, brengt zijn hand naar zijn hart en knikt bij wijze van groet.

‘Excuus, mevrouw Loefbeek, we willen niet zomaar worden vastgelegd. Het is hier geen dierentuin, begrijpt u. Begrijp je, kerel?’

De man kijkt nu naar mij, iets van zijn driftige gevaar is nog niet geweken. Ik sta inmiddels krommer dan een ezel.

‘Ik begrijp dat zeer goed,’ zegt Enilda. ‘Ik zal mijn neefje duidelijk maken dat hij beter moet opletten en er zorg voor dragen dat deze foto niet in het vakantiealbum terecht komt.’

‘Absoluut, meneer,’ zeg ik. ‘Deze foto zal ik vernietigen. Het spijt me echt. Ik ben in de rouw, ik dacht niet goed na.’

De man knikt naar me.

‘Ik begrijp het. Het spijt me van je vader en moeder, vriend.’

Hij steekt zijn hand uit. Verticaal. Ik reik hem aarzelend de mijne. ‘Welkom in Suriname: laat jezelf thuis voelen. Maar mensen houden niet van pottenkijkers. Het is hier geen Holland, weet je? De gordijnen gaan hier gewoon dicht. Onthoud dat goed, want als ik van de NDP was geweest, lag je camera nu in vieren op de grond, en niet alleen je camera. U weet hoe ze zijn toch, mevrouw Loefbeek, die paarse loco’s!’

Het diplomatiek onderhoud is ten einde. We gaan in vrede uit elkaar. Tante Enilda zwaait nog even sierlijk achterom naar de twee mannen, die nu weer bij elkaar staan voor het vervallen pand, alsof er niks is gebeurd. Dan haakt ze haar arm opnieuw in de mijne. Ze knijpt in mijn hand, net iets te hard.

‘Dat mag je nooit meer doen, Johannes.’

Even later strijken we neer op het terras van De Gadri aan de Waterkant. Tante legt haar blauwe sjaal op de tafel.

‘Zo, wat wil je gebruiken?’

Voor me ligt de geplastificeerde menukaart. Mijn ogen glijden langs een walhalla aan gerechten uit de Javaanse, de Hindoestaanse, de creoolse en de Chinese keuken, kriskras door elkaar.

Tante laat haar vinger over de kaart glijden. ‘Ik ga voor de saoto. En heeft u een gemberbier voor me?’

De Hindoestaanse man in spijkerbroek en wit shirt aan onze tafel knikt. Ik wijs hem de pom aan, het gerecht dat me meteen terugvoert naar de grote familiefeesten van vroeger, in huiskamers en partycentra, waar de tafels vol stonden met meer eten dan een weeshuis kon verorberen. Hele avonden zat ik onder die eettafels verstopt, met mijn oudere neef Harm, mijn dikke buikje vol te peuzelen, terwijl we keken naar de benen van de volwassen mensen, en hard lachten om hoe die luidruchtige Surinamers dansten en spraken.

‘Ik raad u er de kousenband en wittekool bij aan,’ zegt de man.

‘Ik vertrouw u meteen. Kan er ook sambal bij? Ik houd van pittig.’

Hij glimlacht breed. ‘Toch wel, meneer.’ Hij kijkt me aarzelend aan. ‘Ik zal het er voor u naast zetten.’

Hij knikt en is weg. Tante kijkt schalks.

‘Hij denkt: die Hollander gaat het niet aankunnen.’

‘Ik kan vrij veel hebben.’

‘Natuurlijk kun je dat. Dat zijn je Tjen-A-Tak-genen. Chinees bloed zal niet zo snel in de brand slaan van een pepertje meer.’

Ze giechelt. Hoe goed kennen wij elkaar eigenlijk? Na je vijftiengste lijkt het wel alsof je alle volwassenen in je leven opnieuw moet ontmoeten.

Tante wijst naar het water waar we op uitkijken.

‘Aan de overkant van de Surinamerivier ligt Commewijne, het lievelingsdistrict van je moeder. Waarom mag God weten. Soms kon ze hier uren staan dagdromen. Ze moet je over een paar dagen de Marinebrug maar laten zien. Ik kan het ook doen, maar ik wil haar die vreugde niet ontnemen, begrijp je?’

Ze is nog niet uitgesproken of ze geeft een lome klap op haar arm en veegt routineus een muggenlijkje van zich af.

‘Zo. Die zijn we kwijt.’

Lijken oude mensen werkelijk jonger dan ze zijn, of beeld ik me dat slechts in omdat ik zelf steeds meer naar ze toe groei? Toch ben ik er bij tante zeker van dat haar lichaam jong is gebleven. Oude mensen bewegen trager, het hoofd heeft meer tijd nodig om het lichaam aan te sturen. Tante heb ik net nog een sprintje zien trekken bij het oversteken. Soepel, haar armen bungelend langs haar lijf, zo frivool als een tienermeisje. We zijn ongeveer even oud. Zij hooguit negentien en ik – zoals Remco Campert ooit zei – voor altijd zeventien, de ogen wijd open alsof alles nog moet beginnen.

De man zet ons drinken op tafel. ‘Een gemberbier en een rode soft!’

De rode soft blijkt gewoon Fernandes, maar dan uit een flesje.

Tante dankt de man voor het bier en praat nog wat met hem in het Surinaams. De man lacht en loopt weg. Tante zucht.

‘*Hai baia*. Ik ben te lang weggeweest. Ik spreek mijn eigen taal niet meer. Soms lijkt het wel alsof ik de helft ben vergeten.’

‘Voor mij klinkt het heel goed hoor, tante,’ zeg ik.

‘Dat is lief van je. Maar het is vreemd te merken dat ik soms nog moet zoeken naar de juiste woorden, terwijl mijn navelstreng hier ligt begraven.’

Ik veer op.

‘Wat scheelt er, kind?’

‘Die zin. “Mijn navelstreng ligt hier begraven.” Het komt ook voor in een gedicht van opa dat ik pas heb gelezen. “Toch is hun navelstreng in deze grond begraven.”’

‘*Tokoe na in dis’ gron ing bere-koemba berie!*’ zegt tante meteen, met een groot handgebaar.

‘Ja! Tokoe na in...’ Ik zoek naar de rest van de zin, maar ben hem alweer kwijt. ‘Is het een uitdrukking?’

‘Hoe bedoel je?’

‘De navelstreng in de grond. Betekent het: daar waar je hart ligt?’

Tante schudt haar hoofd. ‘Het betekent precies wat het zegt. Als een baby wordt geboren, knippen ze de navelstreng door. Dat zul je weten, *nob?*’

Ik knik.

‘Maar er is dus nog een stukje navel dat even vast blijft zitten. Na een paar dagen valt het van je buik. In Holland gooit iedereen het weg. Alsof het vuil is. Grappig, nietwaar? Hollanders bewaren alles. Hun huizen staan vol met ongebruikte spullen. Je hoort ze zeggen: dat kan later nog van pas komen. Ze vrezen een nieuwe hongerwinter, maar in zo’n stukje navelstreng zien ze blijkbaar geen toekomst.’

‘En Surinamers wel?’

‘Absoluut. Ze nemen het mee naar de achtertuin. Daar begraven ze het. Van mijn eigen Robin en Nora heb ik het jarenlang in Almelo moeten bewaren. In een doosje, in de schuur. Toen we hier in 1977 weer tijdelijk kwamen wonen, kon ik ze eindelijk in de grond stoppen. Niet Robin en Nora zelf natuurlijk, hun navelstukjes.’

Onze lach mengt zich moeiteloos, een octaaf ertussenin. Dan stopt tante abrupt.

‘Ach,’ zegt ze, ‘ik heb je smaak toch niet bedorven met mijn *tori’s* over navels, zo vlak voor de lunch?’

Ik wuif haar bezorgdheid weg. Juist op dat moment zet de ober twee overvolle borden op tafel.

‘Zo, meneer. De sambal is ook hier,’ en hij zet er nog een bakje met knalgele smurrie naast. Het lijkt alsof hij nog een waarschuwing wil geven, maar als ik hem aankijk, richt hij zijn ogen naar de grond en knikt.

‘Dat het u mag smaken,’ zegt hij en hij loopt weg.

Onmiddelijk vindt de geur van de pom via mijn neus de weg naar mijn hart, zo snel dat er maar één ding op zit: aanvallen.